

Прегледни рад

UDK 338.124.4:339.9

DOI 10.7251/SVR1510009V

МАТЕРИЈАЛНО РАСЛОЈАВАЊЕ КАО ФАЗА РАЗВОЈА

Проф. др Симеун Д. Вилендечић¹

Висока школа Доситеј, Бања Лука

Јово С. Вилендечић²

Сбербанк а.д. Бања Лука

Апстракт: Материјалне неједнакости су све израженије. Однос између рада и капитала као покретача и основе материјалног, па и духовног развоја је драстично нарушен на штету рада. Све већа разлика у материјалном стању између малог броја богатих и великог броја сиромашних са сталном тенденцијом проширења те разлике, омогућава и растућу моћ најбогатијима. Морални аспект људског постојања је потпуно занемарен, а интелектуални живот изражен кроз научне погледе и тезе је потпуно извитоперен. Данас у кризи није свијет него владавина капитала и његова демократија, односно тиранија. Капитал је постао тиранин. Данашњи капитализам генерише екстремну неравнотежу богатства широм свијета која све више резултира социјалним хаосом. Материјално поимање људског живота све више постаје потенцијални узрок нових видова нестабилности, криза и сукоба. Потребне су промјене, али радикалне и дуготрајне промјене свијести.

Кључне ријечи: *развој, неједнакост, материјализам, образовање.*

УВОД

Стара изрека која гласи: свако има мјеста под овим сунцем, данас као да губи на снази. Судећи према збивањима под тим истим сунцем која се дешавају сада и која се дешаваше у прошлости, могло би се закључити да је много метежа и нереди који ремете могућност проналажења мјеста сваког од нас.

Ради лакшег разумијевања појма материјализам, а који се најчешће своди на новац, навешћемо неке цитате историјски познатих умова или личности.

„Прави сиромаш није онај који има премало, већ онај који увијек жуди за више“ – Сенека, римски филозоф.

„Богати су надмудрили интелектуалце и то искључиво зато што су разумјели моћ новца, тај предмет који се не учи у школи“ – Роберт Киосаки, амерички финансијски и маркетиншки савјетник.

¹ Симеун Вилендечић, професор Високе школе Доситеј, Бања Лука.

² Дипл. економиста Јово Вилендечић, интерни ревизор Сбербанк Бања Лука.

„Природа нема никакаву идеју о новцу, иначе би долари расли на дрвећу - новац је искључиво човјеков изум, али опасан.“ – Ошо, индијски филозоф и духовњак

Без обзира на разлику у времену када су настале, у погледима или професији аутора или узрока који су их креирале, свака од ових изрека има своје дубоко значење, али и сличности у свом заједништву, у материјализму.

Материјализам је схватање које сматра да је материја једина супстанца свијета и суштина свих ствари, па и то, да су психичке и душевне појаве само функције материје.

Прихватајући материјализам као једини исправан поглед на свијет и његово постојање и функционисање, човјек је створио врло снажан систем вриједности. У том систему нарушен је лични систем вриједности и замијењен системом дефинисаних мјера. Ограничавајући свијест човјека строгим оквирима и свођењем смисла живота искључиво на задовољење физиолошких потреба и потреба само материјалне природе, стварају се услови за систематско нарушавање те исте свијести. Тиме се уништава лични систем вриједности и ствара систем у коме се одузима највеће човјеково богатство, а то је његова способност расуђивања, његов разум, свијест. *Могло би се рећи да се ствара нови систем у коме је човјек објекат умјесто субјекта.* Он је машина, боље рећи само један шараф у систему. Људски род се тако своди на животињски.

Материја, односно новац, је једини принцип креирања свијести па тиме и највеће оружје манипулације. Новац је једини принцип функционисања друштва. Новац одређује положај човјека, његов статус, вриједност, чак и његово духовно стање. Због новца се запошљава, због новца се ради, удаје, жени, игра фудбал или тенис, због новца се вара, издаје, убија, због новца се подноси све и свашта. Новац је прерастао у господара. Постао је краљ, умјесто слуга. У вријеме неолиберализма он је завладао животом, тијелом и душом човјека. Доба неолибералистичког капитализма биће запамћено као доба тираније новца. У таквом свијету принципи осјећаја прерастају у принципе интереса.

За разлику од тог појма подсјетимо се на значење и извор ријечи анархизам. Он код већине изазива асоцијацију на **безвлашће, неред, хаос.** Међутим, анархија, односно анархизам, долази од грчких ријечи *an* што значи супротан, и *archos* што значи ауторитет или власт. Дакле анархија значи: супротан ауторитету, или, без ауторитета. Већина људи упорно инсистира на томе да је нормално да њихов живот буде под

будним оком једног, или више ауторитета (предсједника, судова, богомоља) очекујући од њих рјешење проблема у својим заједницама, умјесто да сами преузму иницијативу и одговорност. Суштина анархизма је у преузимању одговорности сваког појединца, његова само-организација. То даље значи да је свако ковач своје среће, односно да су људи сами криви за ситуацију у свијету и за исход њиховог живота који их је довео у биједу. Анархизам би зато било друштво без власти, ауторитета и присиле.

НЕКИ ПОКАЗАТЕЉИ НЕГАТИВНИХ ПОСЉЕДИЦА МАТЕРИЈАЛНИХ НЕРАВНОМЈЕРНОСТИ

„Earth provides enough to satisfy every man's need, but not every man's greed“³, Ганди.

Према многим показатељима, људска цивилизација је на, до сада, највишем техничко-технолошком нивоу развоја, али још увијек примитивна. Најбољи показатељ тог примитивизма је постојање глади у свијету. Природни ресурси и технолошки напредак сасвим сигурно омогућавају да свих седам милијарди становника ове планете не буде гладно. На свијету има довољно хране да сваки човјек дневно може да добије бар два килограма намирница са потребним састојцима за опстанак и развој. Како да опишемо цивилизацију у којој људи међусобно ускраћују храну једни другима оправдавајући то економским системом и доктринама као да су оне природни закони који се не могу мијењати? Човјечанство је изгубљено или заглављено у беспућима новца, профита и слободног тржишта, па се не може попети ни на прву степену глобалног друштвеног развоја која би значила задовољење основне људске потребе - одржавање тјелесног постојања путем воде и хране. Према неким аналитичарима основни разлог глади у свијету је пренасељеност. Посматрајући појединачно неке државе, можда би се тако могло и закључити, али глобално посматрајући стање на планети, и поред ограничености ресурса, основни разлог глади је неправедна расподела. Систем који ставља саму економску корист испред свих других људских потреба и који не пружа свима једнаке услове на старту, је основни разлог данашњег стања.

Оспоравајући могућност, или не пружајући шансу за биолошки опстанак другом човјеку, (а да притом свој опстанак ничим не угрожава) слиједи, да је човјек човјеку не само вук, него и гори од вука. Јер, вук када се најде, несакупља храну за цијели живот, као што то чини човјек, гомилајући залихе свега и свачега из страха за свој опстанак и похлепе као душевне болести. Овакво стање ума и духа човјека се може тумачити једино високо израженим егоизмом, трагичном жељом за доминацијом над другим (стварима и бићима).

Данас је око 900 милиона гладних у свијету, а од недовољне ухрањености пати огroman дио човјечанства. Неравномјерна расподела

³ Земља обезбјеђује довољно да би се задовољиле потребе сваког човјека, али не и све његове похлепе.

хране у свијету довела је до тога да се све већи дио човјечанства бори с претилошћу, а у исто вријеме други умиру од глади и посљедица потхрањености.

Према налазима UNDP, у Годишњем извјештају о људском развоју⁴ данашњу слику стања развоја свијета (подаци су обрађивани за 173 земље) карактерише:

- баснословно богатство у малом дијелу свијета,
- врло тешко исказиво сиромаштво у већем дијелу свијета,
- досад незабиљежена технолошка, економска и научна достигнућа,
- хронична глад,
- неписменост,
- злостављање, зараженост и истребљивање жена.

Извјештај Living Report 2012⁵, показује да је и сама планета болесна. Највеће опасности за нашу планету су:

- претјерана потрошња,
- прекомјерно експлоатисање природних ресурса, и
- све бројније становништво.

У посљедњих неколико година готово сви аналитичари и политичари се утркују са изјавама шта је то основни узрок данашње кризе у свијету. Економисти најчешће тврде да је то недовољна тражња, прекомјерна потрошња, прекомјерно задуживање итд. Други опет тумаче да се основни узрочник кризе налази у злоупотреби долара као свјетске резервне валуте. Према овом гледишту, САД су користећи своју

економску, политичку и војну моћ, могле да наметну масовно коришћење долара цијелом свијету након укидања његове конвертибилности за злато 1971. године.

Изгледало је да је пронађена чаробна формула за безуспјешне покушаје алхемичара да створе богатство ни из чега. Папир је замијенио злато и највећа свјетска сила је обезбиједила јединствену привилегију, да може долазити до огромних материјалних добара једноставним „штампањем“ долара, а да притом ничим није ограничена нити од кога контролисана.

⁴ Human Development Reports, hdr.undp.org

⁵ Living Planet Report 2012, World Wide Fund for Nature, www.wwf.org

Предугачка је листа која би описала материјалну и духовну биједу савремене људске цивилизације. У неким подручјима или државама стање и услови за живот су толико лоши да је то тешко и ријечима изразити. Ипак, већина аналитичара се слаже да су највеће пријетње и препереке за боље услове живота у већини земаља:

- искривљена схватања моћника који одлучују о глобалним кретањима на планети,
- ратови,
- лоши владајући и апсолутистички режими,
- искривљени религиозни принципи, посебно у односу према женама,
- заразне болести,
- етничке и вјерске разлике,
- организовани криминал.

У ствари данас је човјечанство заражено: похлепом, етничким тензијама, грађанским ратовима, страном агресијом, сидом и сиромаштвом. Сасвим је јасно да се ради о врло тешком стању које захтијева дуг опоравак. Све недаће свијета треба упознати, анализирати и тако тражити методе и мјере за њихово отклањање или бар ублажавање негативних последица.

Када је у децембру 1930. постало јасно да се САД налазе у озбиљној рецесији, Џон Мајнард Кејнсје, покушавајући да објасни узроке таквог стања, говорио: „Имамо проблем са паљењем“. Био је то позив држави да погура економију да упали. Требало је уредити финансијски систем (алансер) запаљење машине. Кејнс је био конзервативан и сматрао је да капитализам треба помоћ државе и да ће успјети да се извуче из тешкоћа у које је запао, а добар дио интелектуалаца је сматрао да је капитализам пропао и треба увести централизовану планску економију.

Данас је ситуација много јаснија. Данас је очито да је у квару не само економска машина. Покварена је људска стварност. Неједнакост у расподјели данас је толико изражена да постаје реална опасност за опстанак. Најгора чињеница у таквом систему јесте што је профит власништво мањине (моћних и богатих), а ризик пада на већину (немоћних и сиромашних). Огромни приватни добици се стварају као резултат општег јавног губитка, што значи да се добит приватизује, а губици социјализују. Чак се и не ствара нова вриједност, него се врши прерасподјела већ створене вриједности. Најбољи показатељ за такав закључак је приватизација државног капитала у земљама бившег социјалистичког блока крајем прошлог и почетком овог вијека. Слично стање је било и непосредно пред Други свјетски рат, с тим што је данас веома мала вјероватноћа избијања ратног сукоба свјетских размјера и масовног уништења.

Економска и уопште друштвена кретања у свијету последњих деценија показују да је социјалистички систем пропао, а да капиталистички пропада. Социјализам је као систем пропао крајем двадесетог вијека. Капитализам као систем владавине капитала је на издисају почетком овог вијека. Свијету треба потпуно нова машина.

Стање у коме се налази човјечанство данас показује да никаква паљења и гурања не помажу дотрајалим и растућим машинама. Потребне су промјене у свему одбацујући постојеће системе у неповрат. Свијет је у кризи хиперпродукције, на једној страни, и огромног сиромаштва, на другој страни. Старе терапије као што су штедња или подстицање потрошње више не важе. Потребни су нови лијекови. Једини лијек сада је праведнија расподела свјетских ресурса, продукције и богатства. Можда би се тај нови систем могао назвати раднички капитализам. Можда би то могао да буде неки нови систем у коме би капитал и рад били равноправни. Морални аспект људског постојања је занемарен, а интелектуални живот изражен кроз научне погледе и тезе је извитоперен.

Богати се ограђују од остатка друштва – они живе у елитним дијеловима које умјесто обичне полиције обезбјеђују приватни чувари и тјелохранитељи; умјесто јавних паркова, базена и других спортских објеката имају сопствене или посјеђују луксузне приватне клубове са тим садржајима; дјецу не шаљу у државне, него приватне елитне школе и универзитете; не лијече се у државним болницама, него на приватним клиникама; не путују јавним транспортом у пренатрпаним аутобусима и метроима, итд. Једном ријечју, бити богат значи имати довољно новца да се не мијешаш са онима који нису богати. Један проценат Американаца има најбоље куће, најбоље образовање, најбоље љекаре и најбољи животни стил, али постоји једна ствар коју новац, изгледа, није купио: схватање да је њихова судбина везана за то како осталих 99% живи. Историја је показала да је то нешто што 1% на крају и научи – када буде сувише касно.⁶ На другој страни превелико материјално богатство доноси у живот највећег дијела човјечанства тмурно неуједначено сивило садржаја живота који се углавном своди на радно одијело, пицаму, ТВ екран, кока-колу и сендвич. Своди се на начин живота који је потпуно супротан природи човјека. Човјек постаје машина за производњу профита.

Велико раслојавање и неједнакост је неприхватљива не само са моралног становишта, него и због тога што велико раслојавање и неједнакост у себи крију велике економске и политичке опасности. Економска опасност постоји због тога што је при већој неједнакости у расподјели и концентрацији богатства у уском кругу људи, мања тражња за робама и услугама, него што би то био случај да имамо праведнију расподјелу и мање раслојавање у богатству, а што неминовно води успоравању стопе привредног раста и запошљавања. Када неједнакости достигну критичне тачке долази и до озбиљних економских криза. Није случајно да је у годинама пред избијање великих криза (1928. и 2007.)

⁶ Врло занимљиво је посматрање саме науке на проблем неједнакости и изобиља. Приликом једне додјеле Нобелове награде у Штокхолму, на свечаном балу сервирана је вечера са 7.000 сребрних тањира и 11 килограма златних украсних листића. А колико је тек потрошено шампањца и посебно измишљане хране? Новац, дакле, без обзира одакле је, у превеликим количинама потпуно блокра рационално, а камоли људско размишљање. Блокадом рачица потпуно се блокира осјећај за хуманост, за људе.

једна четвртина укупног дохотка САД одлазила у руке само 1% најбогатијих Американаца. Изузетно богати људи, по правилу, не троше сав добијени новац или га троше на претјеране и неконтролисане раскоши, уживања и друге непотребне (чак и штетне) намјене које не доприносе расту и развоју ни појединца ни друштва.⁷

Поред чисте економске опасности постоји и политичка опасност брзог раста неједнакости. Наиме, при концентрацији богатства у уском кругу људи, губи се повјерење у власт и политику земље. Становништво све више мисли да постоји договор између политичке и пословне елите у земљи. Власт постаје корумпирана и не може да утиче на похлепу богатих, него одлуке доноси у интересу најбогатијег слоја становништва, а на штету масе обичних грађана. Демократија се своди на узалудно гласање без правог избора, те се дјеловање своди на борбу против једнопартијске владавине „бизнис странке“, како то каже Н. Чомски.

Свијет се налази у некој фази слободе, демократије, инвентивности и свега што поспјешује његов развој, али под врло стриктним ограничењима. Та ограничења су дата самим системом владавине капитала. Многи аутори у свијету сматрају да је фашизам директан и нужан производ либералног капитализма. Друштво у коме профит и капитал постају циљеви сами за себе, човјек се своди само на рад као робу, као и сви други производни фактори (сировина). Велико раслојавање, брутално одбацивање, страх и безнадежност, стално повећавају психичку нестабилност која резултира незадовољством, немирима и насиљем. У условима пада животног стандарда и све веће неједнакости у друштву кроз дужи период, људи почињу да траже „вођу“ који ће улили вјеру и већу праведност у друштву. Хитлер је дошао на власт под паролом: „Главна мисија нашег покрета састоји се у томе да пружи изгубљеним и узнемиренем масама нову тврду вјеру; вјеру која их неће напуштати и у те дане хаоса; вјеру коју ће они пригрлити и која ће омогућити да њихова уморна срца нађу мир.“ И данас је човјекова свијест спутана окрутношћу материјализма.

Материјално раслојавање продубљује и проблем здравља екосистема. Коефицијент „biodiversity“ (мјера здравља екосистема) је опао широм свијета за око 30 посто у периоду између 1970. и 2008. Ситуацију још озбиљнијом чини стални раст тражње за природним ресурсима. У истом периоду тражња је удвостручена, тако да се данас планета користи 1,5 пута. У високо развијеним земљама, гдје је концентрација материјалног богатства висока, еквивалент кориштења је пет пута већи од оног у неразвијеним (сиромашним) земљама. „Ми можемо смањити футпринт производећи више са мање и трошећи боље, мудрије и мање. Тако би се живјело у хармонији са природом.“⁸

⁷ Ричард Фулд, први човјек LehmanBrothers банке, која је банкротирала у 2008. години, у 2007. години примио је (тешко је рећи зарадио) 500 милиона долара. Да би потрошио ову плату Фулд је требало свакодневно да троши 1,37 милиона долара, а он за то није имао ни довољно времена, а ни мотива. Ако би се овај новац распоредио само по 4 долара дневно на оне који ни хљеба довољно немају, нахранило би се преко 340 хиљада људи сваки дан.

⁸ WWF, Living Planet Report 2012.

Тема о којој се говори у овом раду даје могућност подсјећања на неке заборављене тврдње. У свом најважнијем дјелу „Капитал“, Карл Маркс је, развијајући теорију о вишку вриједности кога присвајају капиталисти, извукао закључак да „централизација средстава за производњу и подруштвљавање рада достижу тачку на којој више не могу подносити капиталистичку људску и разбијају се“⁹. Три основне слабости капиталистичког система на које је Маркс указивао су данас посебно изражене. Свакако је најизражајнија чињеница да капитализам неминовно доводи до крајње неједнаке и неправедне расподјеле дохотка, а ништа мање нису ни његове особине, склоност ка цикличним кризама и масовној незапослености, те незаустављива концентрација капитала и стварање свемоћних монопола.

Концепција људске природе на којој се заснивају улагања у стварање и увећање богатства је једноставна. Најбољи доказ за то дала је фаза неолибералног капитализма који у условима информатичке револуције неминовно доводи до веће материјалне поларизације између богатих и сиромашних на начин да се капитал претежно ствара, или боље рећи креира, у финансијској сфери. *Финансијски токови и трансакције доминирају реалном економијом.*

Међутим, заговорници неолиберализма, којим се обећава благостање за све, не прихватају чињенице које указују на то да је баш тај систем један од највећих узрочника материјалног раслојавања. Умјесто да је дошло до динамизирања свјетске привреде послје 80-их година XX вијека (када је наступила ера неолиберализма), како су обећавали њени теоретичари, у пракси се десило потпуно супротно. Годишња стопа раста свјетске привреде у 1970-им годинама износила је 2,4%, у 80-им 1,4%, у 90-им 1,1%, а у првој деценији овог вијека наступила је глобална економска криза која је довела до великог пада привредне активности, и раста незапослености. Тако се неолиберализам, поред тога што је социјално неодговоран и морално неосјетљив, показао и као економски неефикасан. Систем који доприноси побољшању материјалног положаја мањине на штету већине, доводећи до успоравања општег темпа развоја, нема никакво економско оправдање.

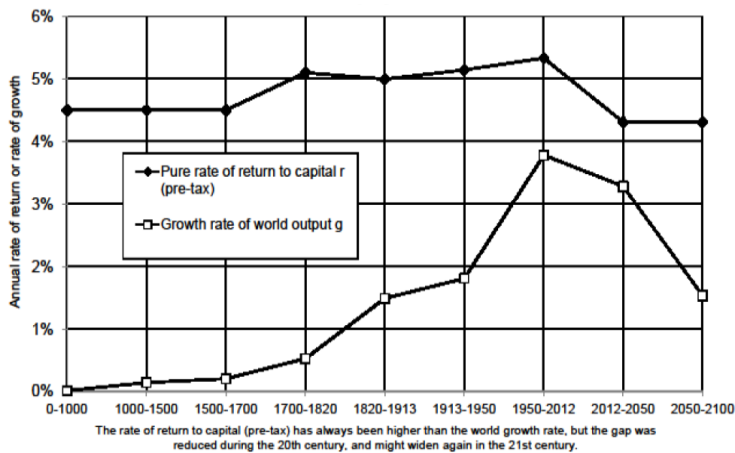
Ради се о израженој себичности и користољубивости, иако оне нису једини смисао људског дјеловања и живљења. Велика већина људи осјећа потребу и за другим вриједностима која превазилазе материјална задовољства. Многима је стало до пажње, љубави, саосјећања, мира, сигурности, правде, културе и духовних вриједности које нису мјерљиве.

Сјајну анализу односа капитал доходак, те глобалне неједнакости у расподјели прихода и богатства налазимо у занимљивом дјелу Томе Пикетија¹⁰ „Капитал у двадесет првом вијеку“ у коме су до детаља анализирани и аргументоване ове појаве. Служећи се процјенама и подацима уочавају се велике разлике у присвајањима по основу капитала и по основу дохотка кроз вријеме.

⁹ Маркс, К.: „Капитал“, Култура, Загреб, 1947, с. 684.

¹⁰ Тома Пикети, професор на Париској школи економије.

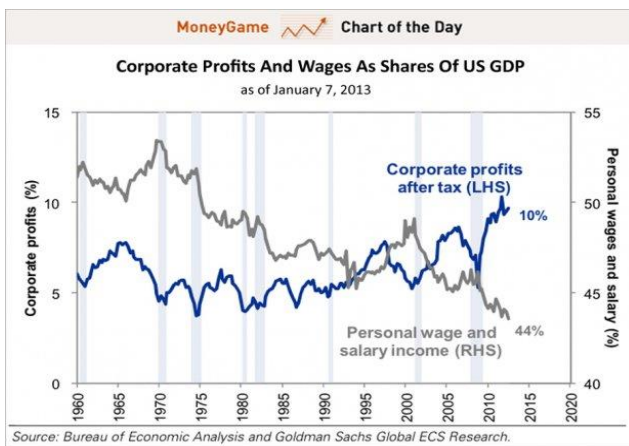
Принос на капитал и стопа привредног раста на глобалном нивоу од антике до 2100.

Извор: Пикети Т. (2015) *Капитал у двадесеттвом вијеку*, Академска књига, Нови Сад, с. 381

Још драстичније закључке можемо извести из графикана:

Кретање профита и плата (% БДП) у САД у периоду 1960 - 2012.

Извор: [www:businessinsider.com](http://www.businessinsider.com)

РАЗМИШЉАЊА О МОГУЋИМ МЈЕРАМА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ НЕГАТИВНИХ ПОСЉЕДИЦА МАТЕРИЈАЛНЕ НЕЈЕДНАКОСТИ

Разлике су увијек добре, пожељне па чак се јављају као разлог напретка и развоја. Међутим, превелике разлике, односно неједнакости које данас владају у материјалном свијету постају препрека које треба отклањати. Негативне посљедице неравномјерности су врло тешке, али

су истовремено и фаза у развоју. Оне јасно указују на то да стање не може вјечно да траје, него да су неминовне промјене.

Ако бисмо покушали налазити начине за сузбијање тих разлика свакако би се суочили са мноштвом препрека. Ипак у овом моменту нам се чини да би размишљање могло да иде у два правца:

- принудна прерасподјела и
- осмишљено образовање.

Природа дјеловања ових активности је временски одређена. Ефекте са одређеним мјерама свакако би могле да дају активности које би углавном проводили органи и институције и оне су углавном везане за финансије. Ипак ублажавање негативних ефеката неједнакости, а тиме и отклањање материјализма као препреке развоју може да се постигне искључиво промјеном свијести, за шта је потребно ново осмишљено образовање.

Од мјера које би сигурно дале одређене резултате, истина са ограниченим дјеловањем, и које би припадале области принудне прерасподјеле, могле би се разматрати:

- *затварање пореских уточишта*¹¹;
- постављање уједначених и ниских стопа пореза на добит предузећа;
- *усклађивање раста плата са растом добити компанија*;
- повећање улагања у бесплатне јавне услуге;
- већа и ефикаснија улагања у заштитне социјалне програме;
- опорезовање свих видове имовине, првенствено фиксне, високим стопама и прогресивним системом;
- радикалне промјене пореских стопа у смислу увођења минималног или нултог опорезивања производње, промета и услуга за одржавање биолошког опстанка становништва;
- укинути опорезивање свих видова зараде и повећати стопе пореза на капитал, дивиденду и имовину;
- прогресивним опорезивањем свих видова потрошње и кориштења луксузних производа и услуга као што су: злато, јахте, кафа, аутомобили и слично;
- опорезивањем високим стопама свих видова производа и услуга којима се трује људски организам и околина;
- директним трансферима буџетских средстава материјално угроженим лицима;
- увођењем неопорезивог дијела плате у висини егзистенцијалног минимума;
- олакшавање услова задуживања материјално слабијих тражилаца кредита код финансијских институција;

¹¹ Процјењује се да ова уточишта држе трећину свјетског богатства (32 трилијарде) и да би њихово затварање ослободило додатних 189 милијарди долара.

- увођење мјерења резултата рада у ванматеријалној сфери према оствареним резултатима у производној области;
- дестимулисање запошљавања и активности у областима које не дају друштвено корисне ефекте, него су индивидуално оријентисане,
- стимулисањем предузећа која развијају систем бесплатног руковођења¹², чиме се потстиче изградња и развој фирме, а не власника;
- увођење система бесплатног доживотног рада за најтеже облике стицања богатства преко корупције и криминала;
- *укидање могућности приватног власништва над природним богатствима (земљиште, шуме, воде, рудна блага и слично);*
- увођење нових мотива у пословање компанија као што су развијање осјећаја друштвено корисног дјеловања;
- увођењем нових показатеља резултата пословања компанија као што су учешће фирме у даривању за сиромашне, број отворених вртића за дјецу или домова за старе;

Постоји мноштво мјера и активности које би могле да се предузимају, како од стране државних органа, тако и од стране самих појединаца, у циљу смањења социјалних неједнакости, првенствено за сузбијање сиромаштва. Међутим, *ни једна активност осим одговарајућег образовања, не може да смањи или бар ублажи материјално раслојавање. Материјално раслојавање као препрека развоју може да се ублажава, а потом отклони једино промјеном свијести. Само другачија свијест може да уклања препреке развоју.* Потребно је разбити схватање да је једино профит мотив и циљ пословања. У извјесном смислу се профит може посматрати као важан, па чак, и најважнији разлог раста и развоја, али ни у ком случају и једини. Образовање може да ствара нова схватања и нова поимања и производње и расподеле. За то је свакако основни преуслов чврсто опредјељење надлежних власти и мањег дијела човјечанства које посједује највећи дио свјетског богатства. Наравно то је врло тешко постићи. Материјално богат не разумије сиромашног. Због тога је за овакву промјену потребно вријеме. А, у времену треба креирати услове за потпуно нови систем образовања који ће продуковати нове иноваторе, предузимаче, инвеститоре, менаџере, раднике, власнике...

Образовање је најефикаснији начин за сузбијање, а касније и превентиву негативних посљедица прекомјерног материјалног богатства и неједнакости међу грађанима. Образована особа мора да буде у стању да разликује тренутно и битно, трајно и пролазно. Знање је вриједност која доноси нове вриједности. Оно је неуништива вриједност. Образовањем се и данас, као и увијек, може постићи све. Замислимо само како је образована млада особа која свјесно иде у акције за наметнуте јој идеале, а да при томе убија и себе и циљану групу људи.

¹² Најбољи примјер је Стив Цобс који је у првим годинама развоја фирме Арпле имао плату од једног долара.

Незнање влада човјечанством. Човјек данас обично оптужује државу, власт, директора, комшију, вријеме, ... за све што се дешава, али никако да се упита за своју улогу у свему томе. Основна дефиниција глупости је радити једно те исто стално, а истовремено, и даље очекивати другачији резултат. Тежњу ка промјенама треба прије свега посматрати као чешљање пред огледалом: немогуће је промијенити одраз у огледалу чешљањем огледала. Једина права промјена је промјена нас самих.

За почетак наших размишљања о промјенама цитираћемо два позната ума.

„Када би свако од нас поправио чесму у свом стану или бар зуб у глави, свет би био много лепши.“¹³

„Никада нећете промијенити ствари борећи се против постојеће стварности. Да бисте нешто промјенили морате створити нови модел, који ће постојећи модел учинити застарјелим.“¹⁴

Најбољи рецепт за промјену, је промјена свијести, односно самог себе. Данашње друштво је друштво робова које живи у наметнутој илузији слободе, илузији мисли, вјеровања, норми, закона, религија, влада, догми, среће, смрти... али друштво које спава. Такво друштво не може начинити промјене. Промјене је тешко остварити на овом степену свијести. Мијењајући свијест мијењамо себе, и свијет око себе.

Главни алат за гушење промјена у свијету и у свијести је страх. Страх од новог и непознатог или страх од губљења старог, добро познатог. Свјетски моћници то добро знају и преко материјалне зависности држе највећи дио човјечанства у страху. Кроз историју, а и данас савременим методама чува се и дозира највеће оружје – информација. Разлог је једноставан, информација ствара знање, знање подиже и развија свијет, а свијет даје способност расуђивања и избора. Зато је поред активности које се могу предузимати у економској и социјалној сфери, битно размотрити област образовања нових генерација.

Да би се на том путу нешто постигло за почетак би требало кренути са нешто мање радикалним промјенама у систему образовања. Сматрамо да би у првих неколико деценија требало почети са:

- развијањем филантропског осјећања код материјално богатих људи који би својом вољом даровали дио свог богатства онима којима је најпотребније;
- увезивањем активности даривања покушавајући увести систем организованог дјеловања оваквих потеза;
- укидањем постојећих система образовања који стварају робу од човјека и радника (као што је болоњски);
- креирањем нових система образовања који би омогућили образовање младих као активних субјеката који дјелују не само својим тијелом и мозгом него и својом свијешћу и душом, система којима ће првенствени циљ бити квалитет кадрова, а не њихова масовност;

¹³ Душко Радовић, 1922-1984, србијански пјесник, писац, новинар.

¹⁴ Richard Buckminster "Bucky" Fuller (1895-1983) је био амерички архитекта, филозоф, дизајнер и писац.

- избацивањем предмета звучног назива и бескорисног знања из образовних програма;
- редуковањем формализама и администраирања у образовним институцијама;
- ослобађањем научног процеса и научних радова прописаног унифицирања и бескорисног шематизовања;
- увођењем и разрадом за живот важних области изучавања кроз школовање у новом систему, као што су екологија, психологија, морална начела, духовност (не религија);
- увести обавезно и бесплатно образовање до завршетка средњег нивоа;
- осмислити систем цјеложивотног образовања у служби сталног развоја личности;
- развијањем слободе изражавања, наступања и предлагања учесника у образовном процесу;

Јасно је да свако од ових размишљања заслужује широку и аргументовану елаборацију, али је за ову прилику довољно и њихово набрајање. Суштина је садржана у потреби промјене свијести, а то је врло тежак и дуготрајан процес. То не значи да не треба кренути. Једино се промјеном свијести може одупријети негативним посљедицама материјалних неједнакости. За то је одговорност на свим учесницима. *За промјену свијета, предуслов је промјена свијести. Та промјена подразумијева прије свега промјену индивидуалне свијести, а потом и колективне. Само на тај начин материјалне неједнакости неће бити препрека развоју, него фаза у развоју.*

MATERIAL LAYERING AS STAGE OF DEVELOPMENT

Professor Simeun D. Vilendečić, Jovo S. Vilendečić

Abstract: Material inequalities are getting more pronounced. The relation between labor and capital as drivers and basis of material, and spiritual development is drastically compromised at the expense of labor. The increasing difference in the material condition between small number of rich and big number of poor, with a permanent tendency for expansion of that difference, enables growing power of the richest. The moral aspect of human existence is completely ignored and intellectual life expressed through scientific views and the thesis is completely distorted. Today, it is not the world in crisis, but the rule of capital and its democracy, or tyranny. Capital has become a tyrant. Today's capitalism generates extreme imbalance of wealth around the world which is increasingly resulting in social chaos. The material conception of human life is increasingly becoming a potential cause of new forms of instability, crisis and conflict. Changes are needed, but radical and long lasting change of consciousness.

Key words: *development, inequality, materialism, education.*

ЛИТЕРАТУРА

1. Human Development Reports, hdr.undp.org
2. Living Planet Report (2012): World Wide Fund for Nature, www.wwf.org
3. Маркс, К. (1947): *Капитал*, Култура, Загреб, с. 684.
4. Пикети, Т. (2015): *Академска књига*, Нови Сад.
5. Годишњи преглед раста за 2015. (2014), Европска комисија, Брисел
6. Пикети Т., Зукман Г. (2014): *Capital is Back: Welth-Income ratios in Rich Countries 1700-2010*